

שירי זמר ומחול - בין עם לארצו סקירה

מראשיתה של התנועה הציונית, שאפו אנשי העליות השונות ליצור חברה חדשה בארץ הישנה. החלוצים הראשונים, שהתחילו עובדים את אדמת הארץ, שרו מנגינות שהביאו איתם מארצות מוצאם; אבל כאן, בארץ ישראל פגשו העולים זמרה אחרת, זו של תרבויות יהודי המזרח וזו של הערבים (מלודיות קטנות עם עיטורים וסלסולים, מנגינות בסגנון אילתורי, נעדרות משקל ברור או פעמות מודגשות, כלי נגינה אופייניים לנוף הפיזי והאנושי (סוגי חלילים עממיים, כלי הקשה ועוד).

הסגנון האילתורי והמסולסל, השילוב בין המשקל החופשי ובין זה המדוד, ההפקה הקולית מלאת עוז ועוצמה ותבניות המקצב הקשורות לריקוד המלווה בפח, כל אלה ממאפייניהן של התרבויות המזרחיות, שימשו רובד משמעותי בעיצוב הזמר העברי בארץ ישראל.

עבור החלוצים קסמה של ארץ ישראל היה גם קסם המזרח, צבעיו, ריחותיו וצליליו, וכמובן גם תחושת החזרה לאותם נופים קדומים הזכורים מן התנ"ך, מן האגדה ומן הספרות והשירה. לתרבות הערבית ולמסורות היהודיות המזרחיות, שאותן פגשו כאן העולים מאירופה לראשונה, היה כח משיכה עצום: הן היו בו בזמן, זרות ושונות מתרבות אירופה, בכך שזוהו עם התנ"ך שהציונות חלמה להחיות.

המלחינים שהגיעו מאירופה לארץ ישראל בשנות העשרים והשלושים, חשו ש"השיבה למזרח" היא גם בחינה מחדש של שורשי המוזיקה היהודית, כפי ששרו אותה ושמעו אותה בבית אבא. אבל מטרתם לא הייתה להקפיד את המסורות אלא למצוא בהן כל מה שנוגע לחייהם החדשים וליצור בעזרתן אמנות ארץ ישראלית מקורית.

המוזיקה הישראלית גם כשאפה להתקרב אל המסורות היהודיות ולקלוט מהן מרכיבים כאלה ואחרים, לא הלכה בדרך אחת. כל מלחין כיוון את דרכו לפי טעמו האישי, לפי הרקע שממנו הוא בא ולפי האידאל האסתטי שהנחה אותו: חלקם של המלחינים ראה יעד ברור בגיבושו של סגנון לאומי חדש, חלק אחר חיפש לו דרכים פרטיות. למלחינים רבים לא הייתה כל כוונה מוצהרת להתקרב אל המוזיקה המסורתית והשפעתה של זו ניכרת רק בדיעבד, מתוך בדיקה מדוקדקת של יצירתם. שיחזור תמונות הטבע וחגי טבע תנ"כיים קשור היה בניסיון של האמנים לעצב מוזיקה "פסטורלית" המחוברת בכל לחייהם של קיבוצים נוודים, עם של נוודים ורועים, כשבטי ישראל בתקופת המקרא.

בסוף שנות העשרים פרצה בארץ זמרה עממית שהופצה במסגרות של שירה בציבור, בעיקר בהתיישבות העובדת, ובשירונים לקהל הרחב על פי הנושאים הבאים:

- ❖ עבודה
- ❖ מחול
- ❖ עונות השנה
- ❖ חגים ומועדים
- ❖ משחק
- ❖ שירי ילדים

יואל אנגל, מרדכי זעירא, דניאל סמבורסקי, מנשה רבינא, עמנואל עמירן, נחום נרדי, שרה לוי-תנאי, מתתיהו שלם; כל אלה הגיעו לתוצאות מעניינות של מזיגת טכניקה אירופאית-מערבית עם זו המזרחית.

מאוחר יותר, עמנואל זמיר המשיך בזרם ההלחנה הפסטוראלי, בעוד שבשנות ה-60 וה-70 ששה ארגוב סלל סגנון אורבני חדש.